

Höbiat: dar månat von höbe

Zsoinz oramài a par djardar boda dar Kulturinstitut hatt ägeheft bidar zo nütza di altn nem von månat boda soinz gest gânt vorlört in di zaitn un ke, lai pittar hilfe von libadarn un von studjös vodar ünsar zung, soinz khent gevuntet un bidar genütz. Un alóra est ke bar soinz in ludjo, höbiat, bia sa hãm khött ünsarne altn, parirtzmar djüst ren von höbe.

In ta' vo häüt saibar gebónt z'sega di tratör boda tüan oramài allz daz sell boda dise djar, anvétze, hãmnda getánt di laüt. In di earstn djardar von 1900 alle boazpar ke da atz Lusérn soinda gest vil khüa, anlaglana famildja hattar gehatt a par zoa zo mëlcha, zo nütza in mist vor in gart un zo zügla au 'z khèlple zo vorkhóava odar zo macha vlaisch. Pròprio vor ditza alle di famildje, pan summar, hãm gement 'z höbe un, pròprio umbrómm di famildje un di khüa soinz gest vil, hãmna gemocht gian zo mena alle di

tökkla boda soinz gest, fin nidar atti Prach, atti krötz, au fin atn fòrte un, vor di sèllnen boda pròprio hãm gehatt khummene bisan, dar kamou hatt gètt tökkla au atn Kämp o. Di zait von höbe hatt ägeheft a S. Piaro un Paolo, di laüt hãm gemocht boróatn di ordégne: tengln di sengest pittn tenglhãmmar, richtn di réch, auzziang un vlikhan di lailechar von höbe. Dena, apéna az iz khent schümma béttar un di sunn hatt ägeheft zo mèkka djüst, alle hãm gement pittar sengest, hërta mörgas balda 'z gras iz gest no nazz von tau. In tages hattma hërta gemocht drenen 'z höbe un dena, vor dar tschöi, alle hãmz geschöbart zoa zo haltaz trukhan. Ditza alle tang, vor drai tage: in dritte abas, 'z höbe iz khent gelekk in di lailechar von höbe un getrakk, affon rukkn, au atti tetsch odar in di hüttn boda ettlane lusérnar hãm gehatt nãmpan in bisan. Atti tetsch 'z höbe iz khent auzgebetart un getrizzlt;

un ditza hãmz squàse hërta getánt di khindar, spilante un divèrtirantese un dena vil laüt hãm gelekk saltz atz höbe zoa zo haltaz trukhan. Est provàrbar zo stèllanaz vür di lestin von ludjo: alle di haüsar vo Lusérn voll pitt höbe atti tetschan, un lai asó mabar pensàrn atti distrutziong boda hatt gemacht daz groaz vaür von djar 1911 boda, partirante von Pill hatt distrüdjart halbe 'z lânt pròprio umbrómm 'z höbe hatt lai gevànk un getrakk 'z vaür ummar bobràll. Ma khearante bodrúmm atn tage vo häüt, iz djüst ke, schaugante à a schümmana bis apéna gement un se-gante di bale von höbe, an pensiaro geat hintar kan ünsarn altn, att soine fadìng un hõarante gerècht in gesmàkh von höbe mabar biar o, vor a pizzle, lem di altn zimbarzaitn.

Giada von Galèn

Foto Daniel N. Paolaz

Haür o, auz pan earstn von höbiat, izzese gehaltet atz Lusérn an workshop vor di musik

Afti bisan von Hüttn zo lirna faifan alle pitnândar

Appena conclusa la seconda edizione del Guitarr Campus, tre giorni sui prati di Luserna per imparare a suonare la chitarra o perfezionare la tecnica. Dopo l'edizione del 2017, che ha visto partecipare giovani provenienti da tutta Italia, anche quest'anno la settimana formativa - che comprende anche un corso di liuteria con gli artigiani della musica - conta ben settanta iscritti.

Vor da zboate vert Lusérn iz khent zornirt azpe sètz von bichtegen trèff gehoazt Guitarr Campus, vor alle di djungen von Beleschlânt boda bölln lirnen faifan eppaz. Ma 'z iz nèt da earst bötta boda ünsar lânt hatt zo tüana pittar musik: dar bartet sichar gidenkhan ke vor drai djar nã un nã di toskén vodar veròin Liberenate hãm hergerichtet in stage Recitarcantando. Vor zboa bochan mearar baz sèchtzekh laüt tra khindar un

maistre hãm gelekk panândar a gântza òpera vo teatro: vo dar stòrdja un vo dar musik fin afti kantzü un di diàloge, allz naüge un nia gisek odar gihòart vorànahi, zo kontàra eppaz von lânt un vo soinz laüt. Njãnka khönz, allz iz gest geredet un gesunk azpe biar. A djar spetar di veròin Eraquaridanza vo Parma - bodada arbatet a lusérnaren, di Lucia Nicolussi - hatt hergerichtet ploaz khlummane spetàkole in balt, nã in staigele von Tritt von Sambinèlo. Di boch vor in spetàkolo alle di atör hãm gemacht di pròve atz Lusérn, lirnante o eppaz alln in khindar boden soinz nãgant. Haür anvétze atz Lusérn soinda zuargerift schiar sintzekh puam, nèt lai trianar ma vo auz o, boda vor viar tang - von 5 finn an sunta 8 - hãm gelirnt zo faiva pittar kitàrn odar hãm gepazzart baz sa soinz sa gest guat zo

tüana. Dar kurs iz khent hergerichtet vodar trianare schual vo musik UpDoo un durchgevüart von gekennate maistro Lorenzo Frizzera. Di puam hãm genützt di lokél von Ponte Radio azpe schual un hãm gemacht an spetàkolo ummar pa lânt. Nãmpan allz ditza, azpe 'z iz traditzióng romài, bartze haltn da Zimbar Kolònia von Kulturinstitut Lusérn o. Vo mearar baz vünfunzbuantzekh djar di djungen zimbarla mang lirnen zo reda azpe biar un zo nütza pezzar ünsarna zung spilante un stianante pitnândar. 'Z iz hërta asó schümma seng ke, almèno pan summar, Lusérn vülltze au pitt khindar un djunge boda rivan in lânt zo lirna boll eppaz naügez, ma zo khenna ünsarna zung un kultür o.

Andrea Zotti

Istituto Cimbrio
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbrio.it

Sui sentieri della storia per capire il presente

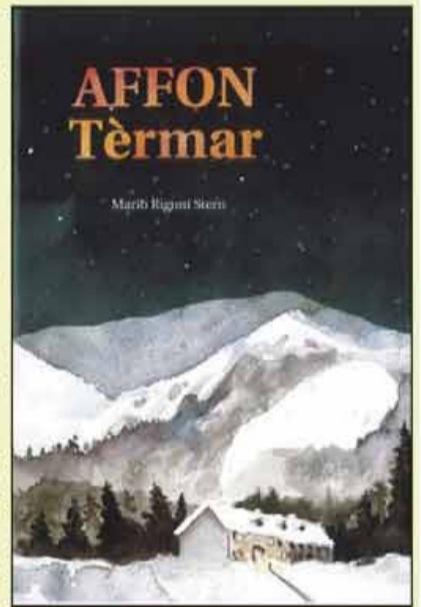
Perché "mai più" non rimangono solo due parole

In an schümman sântzta, vor a par bochan, saibaraz gevuntet zo giana aftn staige "Von stòrdje afte Stòrdja" pittn schraibar vo Lusérn, dar Andrea Golo.

Gian au pa bisan, haltaz au un sitzanz afte maürla boda zoang di konfin von etzan, lüsnen aukontàrn di stòrdje von Mario Rigoni Stern, iz eppaz boda macht pensàrn atz baz 'z hãmnda durchgemacht ünsarne altn un atz baz 'z lemnda ploaz arme laüt in ta' vo häüt.

'Z hattmar ägegrift 'z hertz, hõarn lesan von Tönle boda khütt zuar in Vittorio Emanuele un in Franz von Habsburg: „Vo miar auz, hattar gevelt äzgebanaz krige. Saitar nèt gest nevan? Un baz muntar zo haba auzgemacht? Nicht. Ampò da hãm gemacht an ändarz kriage no birsrar. Sekar nèt bia 'z iz gânt zo geriva? I pin gestànt gerècht pinn laüt, pitt alln, aft disa un aft d'ändar sait vodar grentze o". Sèmm, afte etzan bode hãn pasàrt moine djunge diardar, zo hüata di khüa un zo spila pittn tschellela, vor hundart djar djunge puam soinz gestorbet vor eppaz boda furse est di ünsarn djungen njãnka bizzan.

Balda dar Andrea hatt gelest pittn bort von Stern, niamat izzese gemövert un sin di vlaüing soinse augehaltet. Un dena iz gest di Katerl zo haltanz alle stille, pinn khopf in a stòrdja boda magat soinz di stòrdja vodar nona vo anlaglaz vo üs. Un alóra izzmar khent in sint da moi, vo nona, boda von kriage hatt nèt geredet gearn. Balbarar hãm gevorst vo benn si iz gest pròfuga auz in Boemia, hattze lai khött: "Misèrdja", un hatt auzgebèkslt in diskòrso. Lai hãnne pensàrt moin vatar, boda hatt gemacht 'z kriage boda iz nãkhent. Er o, balbarsan hãm geböllt bizzan mearar, hatt gezoget an lãngen atn un hattaz gelazzt sèmm, zo paita, pittnan: „Oh khindar, eppaz schauila gemümma, i bartaz kontàrn...". Ma dar iz nia vürgànt, zo kontàra. I hãn pensàrt moin laüt, att daz sell

Affon Tèrmar, pubblicazione in cimbro del racconto Osteria di confine di Mario Rigoni Stern. Traduzione di Nicolussi Golo Andrea, illustrazioni di Adriano Siesser. Editore Istitut Cimbrio Luserna Kulturinstitut

bosa hãm gelebet un bobar njãnka mang imadjinàrn, ma lai hãnne pensàrt in ploaz laüt boda in ta' vo häüt inkian von kriang ummar padar gântzan bèlt, un in sèllnen boda inkian vodar misèrdja, un moin khindar hãnnen khött ke i speràr azza nia muchan lazzan allz zo giana vort, übarhaup azza nia muchan inkian. I hãnnen khött zo lesa, un zo lirna di stòrdja, umbrómm lai vodar stòrdja mabar vorstian bia 'z hãmnda gemak vürkhemmen zèrte tradjèdie un furse, alle pitnândar, mabar arbatn azta nemèar niamat muchtze lem.

(n. g.)

**MOSTRA 2018
APERTA TUTTI
I GIORNI**

**IL RITORNO
DEL LUPO**

ORARIO: 10-12.30 e 14-18

MUSEO CENTRO DOCUMENTAZIONE
LUSERNA - Luserna / Lusérn (Prov. TN)

tel. 0464 789638 - www.lusern.it